

דף כה

'חרציה' – חלציו, מתניו. הוא חלק הגוף שבין סוף הצלעות לירכים.

זוהא קרא קאמר? – מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא. ועתה נדחית הראיה דלעיל מדרשת רבי יהושע שהוא הדין בצלול, דקרא אסמכתא בעלמא. ואף על פי שאמרו 'שמע מינה', מצינו כעין זה שבהמשך נדחית הראיה (עתוס' ע"ו סח סע"א; ריטב"א כאן [וגרס בגמ' 'תיובתא' במקום 'שמע מינה']).

ישמואל אמר: אחד זה ואחד זה חוששת. אף על פי שיחיד ורבים הלכה כרבים, אפשר שחשש שמואל אפילו בצלול משום שאין אנו בקיאים בין עכור לצלול (לקוטי הלכות).

ע"ע ביוסף דעת בכורות נה: ציוני מקומות ששמואל החמיר בהם למעשה יותר מעיקר הדין, מפני החשש או חוסר בקיאות. וכן בע"ב הורה שמואל לרב יהודה שלא לעשות מעשה עד שישעיר מפני שאין הכל בקיאים.

ז'גויתו כעדשה. רש"י ותוס' מפרשים 'גויה': אבר הזכרות, ומהרמב"ם משמע שמפרש על כלל גופו. בתוס' יום טוב (נגעים ו, ז), כתב להוכיח שהאבר נקרא 'דאש הגויה' ולא גויה. ובערוך לנר יישוב פרש"י שרק העטרה נקראת ראש הגויה, אבל האבר כולו קרוי גויה, וכן הביא מהירושלמי כאן, ואף אבר הנקבה קרוי שם גויתה. ופירש מפני שהגוף הנקרא גויה נוצר מאותו אבר. וע"ע זוהר ח"ג רמב וח"א קעו שגוף וברית מתחשבים כאחד, ושמא על כן נקראים שניהם באותו שם. וע"ע של"ה; מי השלוח תצוה; פרי צדיק פורים א; איש וביתו עמ' שצ.

(ע"ב) '...והתניא משום רבותינו העידו סנדל צריך צורת פנים? אמר רב ביבי בר אביי אמר רבי יוחנן: מעדותו של רבי נחוניא נשנית משנה זו' – ודעה יחידאית היא ולעולם אין צריך צורת פנים. ואם תאמר הלא רבי יוחנן עצמו אמר לעיל (כד.) פניו טוחות – טהורה. ויש לומר סנדל שונה שמתחילת ברייתו ולד היה וראוי לבריית נשמה אלא שבא ולד שני וסטר פניו ומחך צורתו (עפ"י רשב"א וריטב"א).

'אשה מזרעת תחילה – יולדת זכר. איש מזריע תחלה – יולדת נקבה.' הסברים שונים ניתנו בדברי ע' רבנו בחיי ופירוש הרמב"ן ר"פ תוריע, דעת זקנים מבעלי התוס', דרשות ר"י אבן שועיב, ושאר מפרשים שם; אגרת הקדש לרמב"ן פרק ב; שו"ת הריב"ש תמו; ספר הברית ח"א יז, ב; עשרה מאמרות 'אם כל חי' א, יג; ראשית חכמה שער הקדושה טז, ס-סב; צדקת הצדיק סג קמד; ספר קדושה לר"ש הומינר, ח. ראה בכ"ז בתוספת הערות ובאורים, ב'יוסף דעת' מהדו"ק להלן לא ובנספחים שבסוף חוברת צב – לידידי ורעי הגר"י בן דוד שליט"א.

עוד על דרך הדרוש והרמז, בעבודת ה' – ע' בן פורת יוסף דרוש לש"ת תקכא, מובא בבעש"ט עה"ת ר"פ תוריע; תולדות יעקב יוסף שם ובפר' וראא על מאמר הגותן מטתו בין צפון לדרום; נועם אלימלך סו"פ מצורע.

דף כו

'אמר רבי ירמיה: שאם תלד ולד בהיותה עובדת כוכבים וסנדל לאחר שנתגיירה... שיצאו דרך מרגלותיהם דולד קדים ונפיק...' מבואר שיש אפשרות שתתגייר תוך כדי הלידה, לאחר יציאת הולד וקודם יציאת הסנדל הגם שכרוכים הם זה בזה (וכ"כ הריטב"א, כגון שהיתה עומדת בנהר לטבול ויצא הראשון קודם

גמר טבילתה). וכיצא בזה אמרו בגמרא בבכורות (מז) שיצאה הפדחת בעודה נכרית ואחר כך נתגיירה. וקשה מדוע אין כאן חציצה בטבילה? –

יש שהביאו מכאן ראייה לדברי הרמ"ע מפאנו שההלכה האומרת שבית הסתרים צריך להיות ראוי לביאת מים (קדושין כה), אינה אמורה במקום שאין דרכו לבוא מים לשם, שהוא אינו צריך להיות ראוי, הלכך אין לחוש משום חציצה בפתח הרחם. ויש מפרשים בדרך אחרת (ע' בשו"ת הרי בשמים קכו; דובב מישרים ח"א עא).

ויש סוברים שמהתורה אין צריך שיהא בית הסתרים ראוי לביאת מים אלא מדרבנן (ערמב"ן וריטב"א קדושין כה.). הלכך מדאורייתא עלתה לה טבילה, ומכל מקום מדרבנן נראה שלא תביא קרבן כיון שאין גירותה גירות. ומסופקני בדבר חדש, האם שייך להתגייר באופן שהגירות תחול לאחר זמן, כשאר חלויות התלויות בדעת ורצון. ואם כן י"ל שטבלה מקודם ע"מ שהגירות תחול בשעה מסוימת ובאותה שעה ילדה. ולא מצאתי מי שדן בדבר.

ז'אין שליא פחותה מטפח. הלכך אם הפילה שליה הפחותה מטפח – טהורה. אעפ"י שאין שליה בלא ולד, ידוע לנו שלא נגמרה צורתו של ולד עד שיהא בשליה טפח, וכמו המפלת ביום ארבעים אינה חוששת לולד מפני שלא נגמרה צורתו (תורי"ד).

'שיעור שופר, פירש רבי שמעון בן גמליאל: כדי שיאחזנו בידו ויראה לכאן ולכאן – טפח. פירש הרא"ש (בר"ה פ"ג ג'ו), לכך נקט לשון זו 'כדי שיאחזנו...' – כדי לפרש הטעם, למה נתנו בו שיעור טפח, כדי שייראה השופר מתוך ידו ולא יאמרו לתוך ידו הוא תוקע (וכ"כ כאן בקיצור בתורא"ש וברשב"א). וכתבו אחרונים (תקפו, ע"ש בבאור הלכה) שמבואר מדברי הרא"ש ששיעור זה מדרבנן ואינו כשאר שיעורים שהם הלכה למשה מסיני, אבל יש ראשונים שסוברים ששיעור זה מהתורה (תוס' סוכה ז: ורש"י ר"ה כח:). ומכל מקום לדברי הכל צריך שיעור מהתורה כדי שיהא אפשר לתקוע בו, ולכן שופר של עיר הנדחת פסול (באור הלכה שם).

צ"ע אם מדאורייתא לא נאמר בזה שיעור של גודל מסוים, מהי תיתי ש'כדי תקיעה' הוא שיעור בגודל השופר עד שנאמר בזה 'כתותי מכתת שיעורא', ולכאורה אין זה אלא אפשרות מציאיתית.

ונראה שהרא"ש לא כתב אלא כטעם להלכה ולעולם מדאורייתא. ומצינו כעין זה שנתנו טעם לשיעור אעפ"י שהוא מהלכה, כגון לענין רביעית דם של מת שמטמא מפני שרביעית היא תחילת דמו של קטן, וכן כוית בשר מן המת (ע' תוספתא כלים א ופיה"מ להרמב"ם אהלות ב,ב; רמב"ם הל' טומאת מת ב,ב, ועוד), וכן בשיעור לולב אמרו (בסוכה לב:): 'כדי לנענע בו' (ואמנם בערו"ל נ' חידש שגם שיעור זה מדרבנן, אבל לכאורה אין נראה כן מסתימת שאר הפוסקים). וכן משמע ברשב"א שכתב 'ונקטיה בהאי לשנא כדי לפרש אגב אורחיה טעמא דמילתא'. והלא בנתינת הטעם משמיענו שאין זה שיעור כשאר שיעורים אלא מדרבנן, ואין זה רק נתינת טעם אגב אורחיה – אלא משמע שגם לפי האמת הוא שיהא לשאר שיעורים. ולפי"ז מובן שגם אדם גדול שאחיות ידו יותר מטפח די לו בשופר טפח, כמש"כ הר"ן והטור (ע' באה"ל שם). ואולם דעת הריטב"א (כאן ובר"ה) שאדם גדול צריך יותר כדי שייראה. וצ"ע לפי דבריו האם מדאורייתא הוא או מדרבנן. יש מפרשים שצריך שיראה טפח לכאן ולכאן, ואולם הראשונים דחו פירוש זה (ע' ארוחת חיים הל' שופר ג. גם לפנינו בגמרא בר"ה אין מוזכר טפח אלא 'שיראה לכאן ולכאן', ומשמע ש'טפח' אינו אלא תוספת, כמסכם ואומר 'דהיינו טפח').

(ע"ב) 'האיכא מסגרת טפח – בדכתיבן לא קא מיירי. והאיכא כפורת טפח – בקדשים לא קמיירי.' יכול היה לתרץ כן גם על מסגרת אלא שהיה די לו לתרץ בלאו הכי. וכן דרך התלמוד (ריטב"א).

‘והאמר רב אין הולד מתעכב אחר חבירו כלום’ – כאשר שניהם נולדים לשבעה או לתשעה, אזי יוצאים ביחד ללא עיכוב. אבל יתכן שאחד יולד לשבעה חדשים ואחד לתשעה, וכמעשים המובאים להלן כז. (ראשונים).

‘דרמינן ליה בגילא דחטתא’ – בקש של חיטה.

‘הדר חזייה לרב יהודה בישות’. רש”י פירש משום שלא אמר לו רב יהודה הלכה זו (ולוה הסכים הריטב”א. וע”ע סדרי טהרה קצד סקט”ו ופתח עינים בבאור פרש”י).
 ושאר ראשונים מפרשים שכל תלמידי רב אמרו בדעת רבם שאין תולים את השליה בנפלים כלל, ואפילו תוך שלשה ימים חוששים לולד אחר, ודלא כרב יהודה. ועל כן ראהו שמואל לרב יהודה בישות, על שאמר לו בשם רב דבר של טעות (ערמב”ן רשב”א ר”ן ותור”ד. וכן פסק הרמב”ם – איסור”ב י, יד).

דף כז

‘תיבתא’ דרבי, שאמר ‘דבר שאינו שאלת’. ואף על פי שתנא הוא ויכול לחלוק על הברייתא, כאן שונה שאינם חולקים בדבר הלכה אלא שרבי היה סבור שזהו דבר שאינו והרי התנא הזה אומר שישנו. וקיבלה רבי (ריטב”א).

‘עד כ”ג ימים. אמר ליה רב יוסף: עד כ”ד אמרת לן.... ל”ג יום. א”ל רב יוסף: ל”ד אמרת לן. אין מסתבר ששניהם טעו במספר יום אחד, אלא אפשר ששניהם אמת, כ”ג ול”ג היינו מספר הימים השלמים שנשתהה, ונולד ביום הכ”ד והל”ד (עפ”י ערוך לנר. וכן מבואר מדברי הכס”מ איסור”ב י, יד ובב”י).

‘אמרו לו לרבי מאיר: אי אתה מודה שאם הוציאווה בספל לבית החיצון שהוא טהור’. יש לומר שמשום כך פשוט היה שר’ מאיר מודה בזה, שכן משמע מדבריו ‘שליא בבית’ – משמע רק כל עוד היא באותו בית שיצאה ולא בבית אחר, שאל”כ למה אמר ‘בית’ הלא נפקא מינה גם למגע ומשא בלא אהל (ערוך לנר).

‘אמר להו רב פפא: היינו נמי טעמייהו דרבי יהודה ורבי יוסי? אחיכו עליה, מאי שנא – פשיטא?! אמר רב פפא אפילו כי הא מילתא לימא איניש ולא נשתוק קמיה רביה... ואודא רבי שמעון לטעמיה דתניא...’. פירש הריטב”א שהמשך דברי הגמרא ‘ואודא...’ באים לפרש דבריו של רב פפא ושל חבריו, שלכך שאל ר”פ על טעמם של רבי יהודה ורבי יוסי, כי שמא רבי שמעון הולך לטעמו אבל חבריו שחולקים עליו לענין רקב, אפשר שטיהרו מטעם אחר. וטעמם של חבריו דאחיכו עליה, כי הם סברו כדברי רבה בהמשך שפירש טעמו של ר”ש ברקב באופן אחר, וא”כ ודאי טעמו של רבי שמעון כאן הוא משום ביטול ברוב כדלהלן בסוגיא, ופשוט א”כ שגם זהו טעמם של רבי יהודה ורבי יוסי.

‘...ואמינא להו אדרבה, א”א שלא ירבו שתי פרידות רקב על פרידה אחת עפר ונפיש (כצ”ל) ליה